

**Інститут психології імені Г. С. Костюка
НАПН України
Лабораторія психології творчості**

**Психологічні проблеми творчості:
матеріали ХХІІІ Міжнародної
психологічної конференції,**

24-25 липня 2023 року

Київ – 2023

Психологічні проблеми творчості: матеріали XXIII Міжнародної наукової психологічної конференції, 24-25 червня 2023 року / за ред. В. О. Моляко. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 284 с.

Конференцію проведено в рамках міжнародної співпраці з WFS Bildungs GUG (Берлін, Німеччина).

У збірнику представлені матеріали **XXIII Міжнародної наукової психологічної конференції «Психологія творчості»**, присвяченої обговоренню таких актуальних напрямів: блокуюча хаотизація психологічних теорій та концепцій; парадоксальна невизначеність предмету психології на межах релігії, філософії, фізіології, психіатрії, синергетики та ін.; стан загальної теорії творчості та її окремих складових; можливості поєднання класичних вчень Сходу та Заходу з новітніми пошуками концепцій таланту, мотивації, почуттів та емоцій, інтуїції та сфер позасвідомості; проблема творчого здоров'я у його різних вимірах (психічних, генетичних, екологічних, соціальних, педагогічних); формування психологічної готовності до творчої діяльності; поліфонічна школа розвитку мислення Г. С. Костюка; психологічні аспекти творчої конструктології; особливості перебігу процесів творчості у різних сферах діяльності (трансформація образів, понять, суб'єктивних орієнтирів, феномен реле-ефекту та ін.); функціонування творчих розумових процесів в умовах поточної об'єктивної нестабільності; творча саморегуляція в ситуаціях стресу, паніки, катастрофічних явищ та ін.; місце творчої складової в системі сучасної ментальної медицини, а також інших нагальних питань сучасної психології, філософії, педагогіки, медицини.

У рамках конференції проведено:

Круглий стіл *«Історія дослідження психології творчості в Україні»*

Круглий стіл *«Психологічні портрети колег: 1945-2023»*

Затверджено на засіданні Вченої ради Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України.

(протокол № 11 від 26.09.2023 р.)

ЗМІСТ

<i>Моляко В. О.</i> ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ ТВОРЧОСТІ <i>(ретроспективний та перспективний аспект).....</i>	<i>7</i>
<i>Hentschel Thomas</i> CREATIVE TECHNIQUES AS THERAPEUTIC SUPPORT FOR CHILDREN IN SERIOUS LIFE THREATENING HEALTH CONDITIONS AND THEIR GRIEVING FAMILIES AND FRIENDS. GERMAN EXPERIENCE	<i>17</i>
<i>Volynets Anatoly</i> DIALOGICITY AND THE LOGIC OF CREATIVITY	<i>25</i>
<i>Berezova Liudmyla</i> DESIGN STRATEGIES IN TECHNICAL CREATIVITY.....	<i>42</i>
<i>Березюк М. О.</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СТРЕСОСТІЙКОСТІ ТА ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	<i>47</i>
<i>Бойко О. П.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМОПОВАГИ ОСОБИСТОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ.....	<i>50</i>
<i>Боровіченко І. В.</i> ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ У СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	<i>52</i>
<i>Ваганова Н. А.</i> ПРОЯВИ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПОЕЗІЄЮ.....	<i>55</i>
<i>Вельдбрехт О. О.</i> КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ЗДАТНІСТЬ ДО АДАПТАЦІЇ.....	<i>68</i>
<i>Воропаєв Є. П.</i> СПІВВІДНЕСЕННЯ ІЄРАРХІЧНОЇ МОДЕЛІ ПОТРЕБ А. МАСЛОУ ТА ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ МИТЦЯ.....	<i>74</i>
<i>Гулько Ю. А.</i> РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ НАСЛІДУВАННЯ У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ.....	<i>85</i>

<i>Діхтяренко С. Ю.</i> МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ ДЛЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	94
<i>Завгородня О. В.</i> ПРЕДМЕТНА ОБЛАСТЬ ПСИХОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ.....	97
<i>Завгородня О. В.</i> ПСИХОПРОФІЛАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДТРИМКИ ХУДОЖНЬО ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИ	108
<i>Ільницька Л. В.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ТВОРЧОГО ВТІЛЕННЯ ЛЮБОВІ ДО БАТЬКА НА ПРИКЛАДІ ПОРТРЕТНОГО ОБРАЗУ ШОЛОМ-АЛЕЙХЕМА	120
<i>Ільницька І. А.</i> ЗВ'ЯЗОК САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СТУДЕНТІВ	122
<i>Кабанцева А. В., Журавель М. В.</i> ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД НА ЕТАПІ КЛІНІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ	135
<i>Кабанцева А. В., Стеценко Г. В.</i> МОТИВАЦІЯ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я В ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ КОЖНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	139
<i>Кириченко В. В.</i> INFORMATION AND PSYCHOLOGICAL SECURITY IN TIMES OF WAR.....	144
<i>Кірієнко Н. Є.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПЕРІОД НАВЧАННЯ В ЗВО	146
<i>Копилов С. О.</i> ЗАСАДИ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ДІАЛОГУ В ПСИХОЛОГІЇ ТВОРЧОСТІ.....	149
<i>Костюченко О. В.</i> САМОРЕГУЛЯТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МЕТАФОРИЗАЦІЇ РЕСУРСНИХ СТАНІВ	161

<i>Куш О. С.</i> СТРАТЕГІАЛЬНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД У КОНЦЕПЦІЇ ІНЖЕНЕРНОГО МИСЛЕННЯ.....	170
<i>Латиш Н. М.</i> ПРОЯВИ ПЕРЦЕПТИВНО-МИСЛЕННЄВИХ СТРАТЕГІЙ ТВОРЧОГО КОНСТРУЮВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	175
<i>Латиш О. М.</i> ТВОРЧЕ МИСЛЕННЯ СУБ'ЄКТА: ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ	185
<i>Мазяр О. В.</i> МОВЛЕННЯ ТА МИСЛЕННЯ У ПСИХІЧНІЙ САМОРЕГУЛЯЦІЇ.....	188
<i>Марчук А. П.</i> ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ МИСЛЕННЯ ТА КРЕАТИВНОСТІ.....	190
<i>Москаленко В. В.</i> ЗНАЧЕННЯ НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ В. Л. ШИНКАРУКА У ДОСЛІДЖЕННІ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ЛЮДИНИ.....	193
<i>Нестеренко Т. Л.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЕМОЦІЙНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....	199
<i>Панченко О. А.</i> NBICS-ТЕХНОЛОГІЇ У СТРУКТУРІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ	202
<i>Панькіна З. О.</i> ВПЛИВ КОМУНІКАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ НА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДЛІТКА.....	207
<i>Плохих В. В.</i> СМИСЛОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ КОНСТРУКТИВНОСТІ ТВОРЧОСТІ.....	210
<i>Симоненко С. М., Грек О. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ СФОРМОВАНOSTІ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЯК КОМПОНЕНТА ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СТУДЕНТІВ.....	216
<i>Сімоненко О. Б.</i> ТУРБУЛЕНТНЕ МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ ЯК ЯВИЩЕ СЬОГОДЕННЯ.....	221
<i>Соловей Я. Г.</i> ЦІННІСНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ МУЗИЧНО ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ.....	225

Сторож О. В. ПАРТИСИПАТИВНА ТВОРЧІСТЬ ЯК НОВА ПЕРСПЕКТИВА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗУМІННЯ КРЕАТИВНОСТІ.....	235
Терещенко Л. А., Дзюбка Л. В. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТВОРЧОГО ЗДОРОВ'Я В СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЯХ ВІЙНИ.....	241
Токарева Л. Д. РЕСУРС СІМ'Ї ЯК СТРАТЕГІЧНА ЛІНІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	245
Третьак Т. М. РОЗВИВАЮЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ СИСТЕМИ КАРУС: КОЛЕКТИВНА МИСЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ	250
Троценко А. Л. ВПЛИВ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ ВІДНОСИН НА ФОРМУВАННЯ НЕВРОТИЧНОГО ТИПУ ОСОБИСТОСТІ.....	263
Чикур Л. Д. ВПЛИВ РАЦІОНАЛЬНОСТІ ТА ІНТУЇТИВНОСТІ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	267
Шевчук О. П. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	272
Шепельова М. В. МОЖЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ТА РОЗВИТКУ ЗДАТНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	275

Сторож О. В.,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології та психотерапії,
Рівненський державний гуманітарний університет*

ПАРТИСИПАТИВНА ТВОРЧІСТЬ ЯК НОВА ПЕРСПЕКТИВА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗУМІННЯ КРЕАТИВНОСТІ

З огляду на сучасні проблеми соціалізації, що викликані технологічною революцією (як наслідок, втрачається зв'язок між людьми в реальному житті, не опосередкованому технічними засобами комунікації), економічними проблемами адаптації до суспільства, стереотипами поведінки, організації життя й мислення, що навіяні, зокрема, експансією масмедіа, змінами родинних структур тощо, зростає роль чинників, котрі сприяють згуртуванню суспільних груп та сприяють інтеграції особистості в соціум. У ракурсі цього партисипативна творчість є парадигмою суспільного буття, яка сприяє подоланню труднощів соціалізації та посилює власне соціокультурне розуміння креативності. Партисипація (від англ. *participation* – участь) є набором стратегій, що спрямовані на інтеракцію з суб'єктом (або групою суб'єктів) задля продукування чогось нового і, що є визначальним саме для партисипативного дискурсу, спільного [1].

Ніколя Бурріо в «Реляційній естетиці» (2003) використав термін «партисипація» в художньому ракурсі, відзначаючи роль «мистецтва як місця, що створює специфічний простір для комунікації» [1; 2]. До нього ще 1969 року художник Нільсон Полле в проєкті Model for a Qualitative Society запропонував Moderna Museet (швед. *Сучасний музей*) у Стокгольмі перетворити на публічний простір – дитячий майданчик, де загалом понад 20 тисячам дітей було надано можливість перебувати без наставників та дорослих. До практики залучення спільнот до співтворчості апелювали також, за спостереженнями Н. Чичасової, живописці Йозеф Бойс, Томас Хіршхорн, Рікріт Тіравані, Франсіс Аліс та ін. [1].

Партисипативна перспектива соціокультурного розуміння креативності докорінно трансформує мистецьку практику, надає їй незалежності від виставкового простору, обертається новим розумінням митця та мистецьких творів – у площині дії й ситуації (інтерація, активність), а не як об'єкта (споглядальність, пасивність). Проте в партисипативному мистецтві розсіюється, з іншого боку, індивідуальність митця, відбувається його розчинення в колективному через культивування ідей жертвовності мистецтва – унаслідок пожертви індивідуалістськими, егоцентричними початками на користь соціальної практики, як цього потребує верховенство суспільного над особистісним.

Поза народною творчістю (фольклором) традиційно творчість сприймається як індивідуальний процес, якому властиві унікальні ідеї та вираження авторської особистості. Однак партисипативна творчість руйнує цей шаблон, ставлячи акцент на колективності та співпраці. Партисипація принципово розуміє творчість як процес, що виникає в результаті взаємодії та спільної діяльності багатьох людей. Суть партисипативної творчості полягає в тому, що кожна людина може брати участь у процесі народження творчого продукту (партисипативні проекти доступні для участі всім охочим, незалежно від попереднього досвіду, статусу, професійних здібностей чи освіти). Це означає розширення власних можливостей (англ. *empowerment*), шанс кожному почувати свою важливу роль у процесі творчості та в досягненні результатів (активна участь у творчому процесі дає змогу індивідуумам відчувати себе важливими, реалізовувати свої ідеї та досягати результатів, що збільшує самооцінку та додає впевненості). Окрім того, це приклад колаборації, де кожному учаснику потрібна акомодация до середовища, створеного всіма партисипаторами.

Партисипативна творчість вимагає активної комунікації та взаємодії між учасниками, що допомагає розвивати навички спілкування, емпатії та вміння працювати в групі на спільний результат. Така взаємозалежність означає, що успіх проектів загалом залежить від активності, ініціативи та внеску кожного учасника, проте не з орієнтацією на самоцінність, а з прагненням привнести

корисне індивідуально від себе задля досягнення загального успіху (тут відразу треба відкидати всякі крайні утопічно-ідеалізаторські маркери: процес партисипації не є бездоганно рівним, передбачає неминучі конфлікти, вимагає належного менеджменту та вміння конструктивно вирішувати суперечки).

Переміщення індивідуального на другий план почасти викликане формувальним, трансформаційним впливом на суспільство через партисипативну творчість, що можна продуктивно використовувати соціальним інституціям із метою впливу на соціум потенціалу користі партисипації як феномену та інструменту соціалізації, досягнення соціальних цінностей, досягнення порозуміння й толерантності до різноманіття (тому партисипація також відповідає тенденціям побудови інклюзивного соціуму в широкому європейському розумінні інклюзії [3]). Утім, індивідуальне в межах партисипативних тенденцій у жодному разі не нівелюється, не зводиться до нуля. У багатьох сучасних зарубіжних дослідженнях креативність розглядається емансипаційний як процес у житті індивідів і спільнот, який надає повноважень, дає право голосу та культивує особисті й колективні форми волі. Творча партисипація як нова перспектива розвивається на основі соціокультурного розуміння творчості як розподіленої дії (англ. *creativity as distributed action*) [4, с. 2–3]. Зв'язок між творчістю та розширенням можливостей виходить за межі особистого самовираження, докорінно змінюючи розуміння сенсу й цінності креативності. Творчість як розширення можливостей зміщує увагу з ізольованих індивідуальних досягнень, прагнення й здобуття індивідуальної слави на культивування спільних проявів творчої волі, що також має багатий етичний підтекст [5, с. 51–63].

Мистецтво в соціокультурному розумінні партисипації перетворюється в такому разі на деяку нейтральну територію, у межах якої можна проговорювати актуальні проблеми. Терапевтична сила партисипативного мистецтва може згуртувати людей, навчити їх толерантності та конструктивної комунікації. Окрім того, для багатьох людей, особливо в кризових умовах українського сьогодення, це шанс вирватись із гнітючої рутини, набути нового сприя-

тливого досвіду. Співпраця з іншими партисипаторами в мистецькому континуумі сприяє збагаченню ідей одне одного та взаємно стимулює особисту креативність. Така партисипативна творчість ґрунтується на об'єднанні індивідуальних внесків, оскільки творчий процес здійснюється в співпраці групи людей, що дає змогу об'єднувати різні погляди та досвід. Водночас це відкритий діалогічний простір невимушеної комунікації під егідою прекрасного, що є сприятливим для пошуку й продукування новаторських рішень.

Останнім часом помічено розширення сфери використання принципів партисипації на мистецькі проекти. Яскравим прикладом реалізації засад партисипативної творчості є проєкт «Україна вишивана», який було започатковано на Дні української культури в Угорщині ще 2019 року. Н. Чичасова, попри позитивні сторони партисипативних творчих заходів, відзначає чимало внутрішніх протиріч, що концентруються в площині естетичного й соціального. Насамперед у партисипативній творчості все одно хтось має стати лідером. У такому разі важливою є внутрішня відповідальність лідера перед співавторами процесу партисипативної творчості, що актуалізує потребу чітко окреслити власну позицію. Н. Чичасова відзначає, що мистецтво не повинне ставати інструментом покращення соціуму, однак усе ж визнає деяку неминучість інструменталізації в процесі взаємодії. Утім, це не легітимізує «зверхності» та «просвітительства» з боку лідера над учасниками партисипації. Натомість акцентується як неодмінна перевага спроба через партисипацію в спільному діалозі досягти конвенції між своїм естетичним баченням та досвідом партисипаторів. Це заразом реалізує функцію соціалізації й дає змогу уникнути негативних шаблонних ідеалістично-пропагандистських маркерів (стосовно того, що партисипація до чогось неодмінно зобов'язує), оскільки в партисипації на основі спільності у творчості все ж кожен має право залишатись собою, не розсіюватись у масі. Власне, це ж є ідеалом соціалізації – не асимілюватись, а привнести в соціум себе як унікальну особистість та інтегрувати своє бачення світу (знайти в соціумі місце для власного світогляду й світорозуміння) на основі принципів толерантності, співпраці, взаємного збагачення.

Отже, партисипативна творчість є новою перспективою соціокультурного розуміння креативності, яка активно розвивається в сучасному світі. Цей підхід сприяє залученню широкої аудиторії до процесу творчості, робить процес творчості більш демократичним та відкритим для всіх зацікавлених осіб. Партисипативна творчість має потенціал позитивно впливати на суспільство, створюючи можливості для розвитку нових ідей і рішень, а також зміцнює спільність, на основі чого процеси соціалізації перебігають більш гармонійно та зі сприятливим прогнозом. Партисипація стимулює як індивідуальний розвиток (сприяє становленню індивідів як самостійних, адаптованих та активних членів суспільства), так і відкриває нові горизонти для співпраці між різними категоріями людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чичасова Н. *Партисипація: три приклади взаємодії*. Мистецький арсенал. URL: <https://artarsenal.in.ua/things/partysypatsiya-try-pryklady-vzayemodiyi/> (дата звернення: 14.07.2023)
2. Bourriaud N. *Relational Aesthetics*. Paris, 2002. URL: <https://web.archive.org/web/20110721105152/http://www.hints.hu/upload/relational.pdf> (дата звернення: 14.07.2023)
3. Clapp E. P. *Participatory creativity: Introducing access and equity to the creative classroom*. London : Routledge, 2016.
4. Glăveanu V. P. *Distributed creativity: what is it?* New York : Springer International Publishing, 2014. P. 1–13.
5. Glăveanu, V.P., Clapp, E.P. (2018). Distributed and Participatory Creativity as a Form of Cultural Empowerment: The Role of Alterity, Difference and Collaboration. In: Branco, A., Lopes-de-Oliveira, M. (eds) *Alterity, Values, and Socialization. Cultural Psychology of Education*. Vol 6. Springer, Cham. P. 51–63.

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів.
За достовірність викладених фактів відповідальність несе автор.

Електронна пошта (E-mail) для зв'язку з редакцією: creativity.psylab@gmail.com